

ТОЛГОЛ

АРХИ-АМИ НАНАЙ ДАЙСАН

САГААН ХИИДЭЭ ДЭМЫРЭЭД...

НХУХЭДӨӨРӨӨ бага зэргээр уугад болоод, хүүхдэнд гартээ архидажа эхилдэг, байн-байтараа хүн гэжээ архидаж орохо, архидаганы хроническа болодог гэхээ гү, али архи уунгүй байжа шадахаа болишодог. Тэрэ үбшнэй эхнй үе хэдэн шэнжэтэй байха.

Хэрбээ ная архи уужа эхилдэг багтаа эхлээд дүүлбэл бөөлжэдэг байн наа, тэрэнь болидог. Энэ хадаа архида оролгын шэнжнүүдэй нэгэн гэжээ. Бөөлжэлгын рефлекс хадаа хүнэй организмэе архин хоронхоо хамгаалха үүрэтэй юм. Бөөлжэхэдөө, үлүүсэх эхээр уугдана архин хорон газашаа гараха ёһотой. Гэбшээ олон удаа архидахадаа, хүнэй бээ тэрээнд дадажа, хамгаалгын рефлекс үгы болоно бшуу.

Эгээл энэ үедөө хүн гэжээ ходо архи уунаиб гэжээ ханажа ябадаг болохожо жэшээтэй. Үнгэрхэдөө, ажаалаа хаяад архидажа ябашаха ушар үзэгдэхэ.

Үбшнэйгөө эхилжэ байн хан үедэ үбшнээр өөрыгөө шэмжээ, бээ бариха шадахаа болидог. Түрүүшнэй дугаара баринайнуу хүлээр үшөөл ууха дуранин хүрэхэ. Тингээ мэдээ табитараа уугаад, үгдөөдэрнэй болохоод, үсэгдээр юу хэһэнэ, яаанаа мэдээдэггүй. Тэрэнь уламжалан, нервиз системнэй болон гэднэй доторнэй зүйлнүүд хубилдаг. Түргээр эсээндэй, бөөмнэй нуга байна, бололгүй юмэндэ суканан хүрэнэ, үргэжэ муутай боложо, харагтүрү һэршилсэдэй гэжэ үбшнэдэ томлодог.

Үбшнэйгөө эхилжэ байн хан үедэ үбшнээр өөрыгөө шэмжээ, бээ бариха шадахаа болидог. Түрүүшнэй дугаара баринайнуу хүлээр үшөөл ууха дуранин хүрэхэ. Тингээ мэдээ табитараа уугаад, үгдөөдэрнэй болохоод, үсэгдээр юу хэһэнэ, яаанаа мэдээдэггүй. Тэрэнь уламжалан, нервиз системнэй болон гэднэй доторнэй зүйлнүүд хубилдаг. Түргээр эсээндэй, бөөмнэй нуга байна, бололгүй юмэндэ суканан хүрэнэ, үргэжэ муутай боложо, харагтүрү һэршилсэдэй гэжэ үбшнэдэ томлодог.

Угоогүй, бүри олон боложо харгадаа. Тэднине намнаха гэжэ арбаганажа ябаһар гараа шаташоо. Тингээд гэр соогурнй илаанн шиндэнн гэжэ ойлгохоодо, тэрэ манда ханда бшуу. Мунөө болыннида хэбтэнгүй тэрэ хүн аргалуужа байна. «Алкогольно галлюциноз» гэжэ үбшнэни тоторхойлодог.

САГААН хии гэжэ үбшн ходо дайралдаг. Олон үдэр хүндөөр архидаһанай удаа сагаан хии худалдадог юм. Тэрэнь ахилын урда тээ үргэнэн хүрэхэ болдог. Ушнтахи юунднэшьбэ айна. Ушнтахи үеднэ хара дараха гэжэ гү, али галлюциноз болодог. Удангүй мэдэрэлнэй алдагдажа, хараанай галлюциноз эхилжэ. Нюндэнднэ элдэб оюмнэ: шүдэр, баха, хорхой, нохой, шубуун хаше доошоо орожо, архин хороний нүдөөн доро ухаанин мууджа захалдаг.

ХЭДЭН жэлдэ удаа дараа архидажа ябаһан үбшнээр архин психоздэ дайруулдаг юм. Тэрэнь түргэн гү, али хэдэн үдэр соо үргэлжлэхэ, үгы гэбэл, хроническа шанартай боложо, хэдэн нара, үнгэрхэдөө, хэдэн жэл соо үргэлжлэдэг.

Тэрэнь нэгнэнь алкогольно галлюциноз гэжэ гү, али үбшнээр хаана байнана мэдэхэ, хэды саг болооб гэжэ тухайла, тойрожо байн юумэе илгаруулха. Зүгөөр, тэрэнь онсо шэнжнэнь юун бэ гэхэдэ, шэнжэндэ элдэб абьян дуулдаг. Хүнүүд тэрэнь залг заршамы хэсэжэ, хараажа, бажана, доромжоложо байн шэнгээр үзэгдэхэ. Зарим үедөө нюндэнднэ юмэ харгадаа. Иймэ үбшн хроническа шанартай боложо, аргада оронгүй, хэдэн жэлдэ үргэлжлэхэе ядахагүй.

Баяхан манай диспансертэ үбшнээр Н. гэжэ хандаа. Гайн юмэниин гэхэдэ, тэрэни хэньшэ баалаагүй, харин өөрөө эрээ юм. Юуб гэхэдэ, хэдэн хоногой туршдаа министэй, элдэб муухай амтад нюдэнднэ харгадаа. Томо гэгшн тархитай, бишыхан бээтэй хүн пэешэн дээрнэ нуугтад хулаагүй ха. Тэрэни намнаха гэхэднэ, үгы боложо

арсадаггүй. Энэ юу ханнаб гэхэдэ, тойроод шадна жэшээ абана гэжэ ном уншахадаа гоһон юумэндэ үбшн үшөөл үншнөөгүйнэ шэнэ. Тингээ тула шүүлгэ, этигүүлгэ (убеждения) гэжээ һурга мүүжүүлгэдэ түрүү ээлжэ ёһотой болоно.

Угышые наа, үгдэ эхэнхидэ хубүүд эхнй дундур классуудта «45» гэһэн сөгнэлтэ һуража ябаһан аад. 7-класста орохоодо, аринмай гурбануудые эхилдэг. Зангыные тэжа, батшанар болон тэхиынгоо үгые дуури болдог, элдэб унгын тэхагүй абадалдаг. Барунар дайралдаг. Барунартаа эбээ таһарал хаа яахан ушардаг. Энэ даа үхнүүнэй бага дүүржэ, томо хүн бээ гэжэ мэдэржэ эхилсэн болоно. Эгээл энэ үедэ бүдтэ зүбөөр хандажа замднэ оруулха гэжээ халын шухала хэрэгтэ нэгэн болоно.

Ушнээр хуушанайн толи гэжэ дамы хэлсэдэггүй. Өөһэдөө ямар библи, үхнүүднэй сан абаралдаа, өөрыгөөшнэ абая абаралдаа билдннел нажааха бшуу даа.

Ушар юуб гэбэл, ургажа ябаа үхнүүд ажабайдалаа яажа эхилжэб гэжэ бодожэ эхилдэг. Нэн түрүүн хэнхээ жэшээ абахаб, хэниэ ажабайдалаа нажаахаб (ордоор идеал гэһэнбид) гэжэ бэдэржэ эхилдэг. Тингээдэ түрэлхидтөө, багшанартаа анхаралаа абаһар лэ хандуулдаг байнанин асаргалтагүй. Һүүлэй үедэ педагогическа хэлбэлдэ өөрыгөө жэшээгээр хүмүүжүүлгэдэ анхаралаа эхээр хандуулдаг болоһонин тон зүб гэжэ ханагана.

Жэшээ, түрэлхидтэй болон багшанарай уялга аргагүй эбэ болоно гэжээ. Зарим түрэлхид, эхэнхидэ эсэгнэ ажабайдал үдэрөө хулааһангайаа һүүлээр гэртээ хэрүүл шуула татажа, дүхнөө хүнүүдые доромжолодог, аманда багтахгүй будуулг муухайгаар хараадаг, бэшэ ондоо хүнүүдтэй хэрэлдэхэ, нэншадна абадал гаргадаг, угышые наа, арин, тамхи абакхнэй үхнүүдээ магтаанда эльгээдэг. Энэ хадаа тон буруу юмэн. Эдэ бүгдэ ургажа ябаа үхнүүдтэй найнаар нүдөөлхөгүй ха юм даа.

Заримдаа үхнүүд тамхи татажа, архи уужа болохогүй гэжэ түрэлхидтэйгөө болон багшанарайнгаа үгэһөө найн мэдэхэ байбашы тэднине өөһэдөө туршахаа.

Н. РАДНАЕВА,
психоневрологическа диспансерэй врач.

ЖЭШЭЭН, нэгтэ эльгээ үбшнээр Т. инфециноно болыннидаа ороо юм. 34-тэй тэрэ хүн оронхоо һүржээ бододог, шагнарадаг, заггүйр аашалдаг байга. Гэгчтэ бараг болохо, тингээ байн шэнгээр үзэгдэхэ түрэлхидтэй болонд сонхоор һүржээ, хүлөө гэгчтэ. Тэрэ юундэ тингээ гэхэдэ, болыннида орохынгоо үрхэ тэрэ хэдэн үдэр таһаг-раггүй архидаһан байга. Пальтүдэй хүнүүд палата соонь оржэ, гаража байһар тэрэндэ харгадаа ха юм. Тэднэр Т-е алаха тухай хэлсэһэн шэнгээр дуудлаа.

Психиатрай консультациин һүүлээр Т. психиатрическа болыннида оруулагдаа һэн. Сагаан хингээ болуулагдахада, болыннидаа тэрэ гаргагдажа, архинаа аргалуулжа эхилжэ. Хоорондоо гурбан һарын заб-нартайгаар хоёр жэлэй туршда нарколого тэрэ арга

Ушар юуб гэбэл, ургажа ябаа үхнүүд ажабайдалаа яажа эхилжэб гэжэ бодожэ эхилдэг. Нэн түрүүн хэнхээ жэшээ абахаб, хэниэ ажабайдалаа нажаахаб (ордоор идеал гэһэнбид) гэжэ бэдэржэ эхилдэг. Тингээдэ түрэлхидтөө, багшанартаа анхаралаа абаһар лэ хандуулдаг байнанин асаргалтагүй. Һүүлэй үедэ педагогическа хэлбэлдэ өөрыгөө жэшээгээр хүмүүжүүлгэдэ анхаралаа эхээр хандуулдаг болоһонин тон зүб гэжэ ханагана.

Тингээ тула энэ асуудай дүршлөө гэгшн хуудалдаа андааһаа гэдэ һаамнай, эхлэ гэгчтэй хэн ха гэжэ һаамна.

Ушар юуб гэбэл, ургажа ябаа үхнүүд ажабайдалаа яажа эхилжэб гэжэ бодожэ эхилдэг. Нэн түрүүн хэнхээ жэшээ абахаб, хэниэ ажабайдалаа нажаахаб (ордоор идеал гэһэнбид) гэжэ бэдэржэ эхилдэг. Тингээдэ түрэлхидтөө, багшанартаа анхаралаа абаһар лэ хандуулдаг байнанин асаргалтагүй. Һүүлэй үедэ педагогическа хэлбэлдэ өөрыгөө жэшээгээр хүмүүжүүлгэдэ анхаралаа эхээр хандуулдаг болоһонин тон зүб гэжэ ханагана.

Ушар юуб гэбэл, ургажа ябаа үхнүүд ажабайдалаа яажа эхилжэб гэжэ бодожэ эхилдэг. Нэн түрүүн хэнхээ жэшээ абахаб, хэниэ ажабайдалаа нажаахаб (ордоор идеал гэһэнбид) гэжэ бэдэржэ эхилдэг. Тингээдэ түрэлхидтөө, багшанартаа анхаралаа абаһар лэ хандуулдаг байнанин асаргалтагүй. Һүүлэй үедэ педагогическа хэлбэлдэ өөрыгөө жэшээгээр хүмүүжүүлгэдэ анхаралаа эхээр хандуулдаг болоһонин тон зүб гэжэ ханагана.

Ушар юуб гэбэл, ургажа ябаа үхнүүд ажабайдалаа яажа эхилжэб гэжэ бодожэ эхилдэг. Нэн түрүүн хэнхээ жэшээ абахаб, хэниэ ажабайдалаа нажаахаб (ордоор идеал гэһэнбид) гэжэ бэдэржэ эхилдэг. Тингээдэ түрэлхидтөө, багшанартаа анхаралаа абаһар лэ хандуулдаг байнанин асаргалтагүй. Һүүлэй үедэ педагогическа хэлбэлдэ өөрыгөө жэшээгээр хүмүүжүүлгэдэ анхаралаа эхээр хандуулдаг болоһонин тон зүб гэжэ ханагана.

Ушар юуб гэбэл, ургажа ябаа үхнүүд ажабайдалаа яажа эхилжэб гэжэ бодожэ эхилдэг. Нэн түрүүн хэнхээ жэшээ абахаб, хэниэ ажабайдалаа нажаахаб (ордоор идеал гэһэнбид) гэжэ бэдэржэ эхилдэг. Тингээдэ түрэлхидтөө, багшанартаа анхаралаа абаһар лэ хандуулдаг байнанин асаргалтагүй. Һүүлэй үедэ педагогическа хэлбэлдэ өөрыгөө жэшээгээр хүмүүжүүлгэдэ анхаралаа эхээр хандуулдаг болоһонин тон зүб гэжэ ханагана.

Ушар юуб гэбэл, ургажа ябаа үхнүүд ажабайдалаа яажа эхилжэб гэжэ бодожэ эхилдэг. Нэн түрүүн хэнхээ жэшээ абахаб, хэниэ ажабайдалаа нажаахаб (ордоор идеал гэһэнбид) гэжэ бэдэржэ эхилдэг. Тингээдэ түрэлхидтөө, багшанартаа анхаралаа абаһар лэ хандуулдаг байнанин асаргалтагүй. Һүүлэй үедэ педагогическа хэлбэлдэ өөрыгөө жэшээгээр хүмүүжүүлгэдэ анхаралаа эхээр хандуулдаг болоһонин тон зүб гэжэ ханагана.

Ушар юуб гэбэл, ургажа ябаа үхнүүд ажабайдалаа яажа эхилжэб гэжэ бодожэ эхилдэг. Нэн түрүүн хэнхээ жэшээ абахаб, хэниэ ажабайдалаа нажаахаб (ордоор идеал гэһэнбид) гэжэ бэдэржэ эхилдэг. Тингээдэ түрэлхидтөө, багшанартаа анхаралаа абаһар лэ хандуулдаг байнанин асаргалтагүй. Һүүлэй үедэ педагогическа хэлбэлдэ өөрыгөө жэшээгээр хүмүүжүүлгэдэ анхаралаа эхээр хандуулдаг болоһонин тон зүб гэжэ ханагана.

Ушар юуб гэбэл, ургажа ябаа үхнүүд ажабайдалаа яажа эхилжэб гэжэ бодожэ эхилдэг. Нэн түрүүн хэнхээ жэшээ абахаб, хэниэ ажабайдалаа нажаахаб (ордоор идеал гэһэнбид) гэжэ бэдэржэ эхилдэг. Тингээдэ түрэлхидтөө, багшанартаа анхаралаа абаһар лэ хандуулдаг байнанин асаргалтагүй. Һүүлэй үедэ педагогическа хэлбэлдэ өөрыгөө жэшээгээр хүмүүжүүлгэдэ анхаралаа эхээр хандуулдаг болоһонин тон зүб гэжэ ханагана.

Ушар юуб гэбэл, ургажа ябаа үхнүүд ажабайдалаа яажа эхилжэб гэжэ бодожэ эхилдэг. Нэн түрүүн хэнхээ жэшээ абахаб, хэниэ ажабайдалаа нажаахаб (ордоор идеал гэһэнбид) гэжэ бэдэржэ эхилдэг. Тингээдэ түрэлхидтөө, багшанартаа анхаралаа абаһар лэ хандуулдаг байнанин асаргалтагүй. Һүүлэй үедэ педагогическа хэлбэлдэ өөрыгөө жэшээгээр хүмүүжүүлгэдэ анхаралаа эхээр хандуулдаг болоһонин тон зүб гэжэ ханагана.

ОНТОХОН ЯМАА АЛАҢАН ДАЯАНША

Энэхэн онтохонисе би бишыхан абахадаа дуулаа нэж. Шажанай тэмдэг гэжээ гү гэжэ ханахаар аад, үнн дээрэ тэмдэгшэ бээш, харин шажан санаартанисе шүүмжэлхэн удхатай. Гэбшээ гол удхач архин хойшоһондо зорюулагдахтай хаши. Юрэдөө, уншаад үзэгтэ.

Урдаһан урда сөгтэ, 73 жэлдэ даяанда һууһан лама бээрээ бурхан болохоор хахадан үдэр үлөөл байба ха. Бүхн һүзгөө зангидан, мүргэд жэж һууһан даяанда ямаа хүтэлхэн эхэнэр боложо хубилаад, шолмос эрбэ ха.

— Оо, амиды бурхамни, абаршй намайе! — гэжэ тэрэ эхэнэр мүргбэ.

— Эй, хүүхэмни юучнээ шамайе абарха бэлэйб? — гэжэ даланша наманшалаа.

— Эдэгшэгүй үбшн наманда хүршөө. Миний гурбан гуйлтын нэгые дүргээ һааш, би эдэгшэ бэлэйб, — гэжэ шолмос эхэнэр худалнаар

орболодо, тамада унадаг ушартай юм. Би тингээ ар-гам үгы, — гэжэ даяанша.

— Ай халагни! — гэжэ шолмос эхэнэр бөлбө.

— Ямаа алажа шадахагүйнш. Архи уужа шадахагүйнш. Ээ, тингээдэ, намайе хам тэ-бэржэ уна! — гэжэ шолмос эхэнэр даланшын июдэ руу сэжэ шэртбэ.

— Оо, үгы бэд даа. Бурханай шаби болоһон би эхэнэрэй ойро хүрэхэ өрхөгүнб. Тингээ болохогүйн! — гэжэ даяанша огто арсаба.

Шолмос эхэнэр тархаараа шулуу мүргэжэ байгад үй-лаба, гомдол мууларгаа хэ-лэбэ:

— Гурбан далай гатажа, гурбан дабаа гатажа, алмид бурханда мүргэжэ гэжэ зорюута эрбэ бэлэйб. Үбшнэдэ нэрбүүлхэн миний гурбан хүсэлтэй нэгышые бөлүүл-жэ шадахагүй аад, юун бур-

ханай шаби гэшээшн? Эшэнхээ хойшо би бурхан шажаанда этгэхээ бөлбө!

Нимэ гомдол мууларын шагнаһан даяанша эхэл на-пагаа зобон, оиндоо нэгтэ шэнжээ. «Ай хөөрхэй! Айаа ходоһоо зорюулажа эрэн ходоһын, нэгыше гуйл-тынш дүргэжэ шадахагүй байшаба! Теад яһан айм-шантай гуйлтанууд гэшээб даа? Байжа, амитанисе ала-жа лашы болохогүй. Эхэнэр-ые һабардажа байбашы бо-лохогүй. Энэхэн архинаан нэгэ хурабша ама хүржэ, зобон тулһан эхэнэрэй сэдхэл амаруулха болоод даа».

Архинаан нэгэ хурабша амсаһан даяанша ямагыше алажархэ, шолмос эхэнэр-ыше һабардархэбэ һэн тэлэй гээсэдэг.

Ц ЦЫРЕНОВА
бэлэжэ абаба.

Түрэл хотынгоо гудамжа-нуудар амаралтын үдэр-нүүдтэ сана үргэлхэн хү-бүүд, басагадэй хүюотэн-гээр энеэлдэн, түрэг түргэн алхалдахаһыен харахат. Эдэмнай нхэдээ Дээдэ-Он-гостойн ой модон соогур сээр агаарта сэнгэхээе яара-жа ябаһан хүнүүд ха юм. Городийнвэй хэдэ хэдэн са-нын баазанууд үблэй спорт-до дуратайшуудай модэлдэ-үгтэхэй. Тус баазануудта 5 мянгад сана тоолодоно. Сүлөөтэй сагаа зүбөөр эдлэ-жэ, бээ махабадаа һорножэ-ябашадые харахада хэди-гооб даа! Харин метр холо-гоо мангарай эхүүн үнэр гу-танаһан, һэлхэнтэһэлхэн нуур-тай, бүрүүд шодотэй, хамар, амаа шулгарһан хүйхэрнүү-дэй 11 сэг болохые һалга-налдан хүлээхыен харахада, збүүрхэл түрүүдэг. Архи-да шатаһан амнган гэжэ нимэрхүүд хүнүүдые нэрлэ-дэг бэшэ аал?

Түрэл хотынгоо гудамжа-нуудар амаралтын үдэр-нүүдтэ сана үргэлхэн хү-бүүд, басагадэй хүюотэн-гээр энеэлдэн, түрэг түргэн алхалдахаһыен харахат. Эдэмнай нхэдээ Дээдэ-Он-гостойн ой модон соогур сээр агаарта сэнгэхээе яара-жа ябаһан хүнүүд ха юм. Городийнвэй хэдэ хэдэн са-нын баазанууд үблэй спорт-до дуратайшуудай модэлдэ-үгтэхэй. Тус баазануудта 5 мянгад сана тоолодоно. Сүлөөтэй сагаа зүбөөр эдлэ-жэ, бээ махабадаа һорножэ-ябашадые харахада хэди-гооб даа! Харин метр холо-гоо мангарай эхүүн үнэр гу-танаһан, һэлхэнтэһэлхэн нуур-тай, бүрүүд шодотэй, хамар, амаа шулгарһан хүйхэрнүү-дэй 11 сэг болохые һалга-налдан хүлээхыен харахада, збүүрхэл түрүүдэг. Архи-да шатаһан амнган гэжэ нимэрхүүд хүнүүдые нэрлэ-дэг бэшэ аал?

Түрэл хотынгоо гудамжа-нуудар амаралтын үдэр-нүүдтэ сана үргэлхэн хү-бүүд, басагадэй хүюотэн-гээр энеэлдэн, түрэг түргэн алхалдахаһыен харахат. Эдэмнай нхэдээ Дээдэ-Он-гостойн ой модон соогур сээр агаарта сэнгэхээе яара-жа ябаһан хүнүүд ха юм. Городийнвэй хэдэ хэдэн са-нын баазанууд үблэй спорт-до дуратайшуудай модэлдэ-үгтэхэй. Тус баазануудта 5 мянгад сана тоолодоно. Сүлөөтэй сагаа зүбөөр эдлэ-жэ, бээ махабадаа һорножэ-ябашадые харахада хэди-гооб даа! Харин метр холо-гоо мангарай эхүүн үнэр гу-танаһан, һэлхэнтэһэлхэн нуур-тай, бүрүүд шодотэй, хамар, амаа шулгарһан хүйхэрнүү-дэй 11 сэг болохые һалга-налдан хүлээхыен харахада, збүүрхэл түрүүдэг. Архи-да шатаһан амнган гэжэ нимэрхүүд хүнүүдые нэрлэ-дэг бэшэ аал?

ЭНЭ ХУУДАБАНДАМНАЙ УНШАГТ

- ✦ Эмшэнэй бодомжо, нуулга.
- ✦ Арадай аман зохёолой дарһаа.
- ✦ Уншагшын эльгээһэн бэшэг.

НАНАЛ БОДОЛОО АНДАЛАА

МАНАЙ «Буряад үнэн» гасэтэ ургажа ябаа үетэнине һурган хүмүүжүүлгэдэ ходоодо анхаралаа хандуулжа байдагыне ехэл һайшаалтай. Һүүлэй үдэрнүүдтэ позитива Ц. Дондогой болон врач Н. Раднаева гэгшдэй бэшэнэ статьянуудые ехэл һонирхожо уншабад. Энэшые ойлгосотой. Эрдэмтэй, болбо-соролтой, ажада ба һайн һайханда дуратый, Эхэ орон-доо туһатый хүнүүдые хү-мүүжүүлгэ хадаа нэн түрүүн һургуулинуудай болон ту-рэлхидэй ариун уялга мүн болоно.

Ухнүүд ажабайдалайн толи гэжэ дамы хэлсэдэггүй. Өөһэдөө ямар библи, үхнүүднэй сан абаралдаа, өөрыгөөшнэ абая абаралдаа билдннел нажааха бшуу даа.

Ушар юуб гэбэл, ургажа ябаа үхнүүд ажабайдалаа яажа эхилжэб гэжэ бодожэ эхилдэг. Нэн түрүүн хэнхээ жэшээ абахаб, хэниэ ажабайдалаа нажаахаб (ордоор идеал гэһэнбид) гэжэ бэдэржэ эхилдэг. Тингээдэ түрэлхидтөө, багшанартаа анхаралаа абаһар лэ хандуулдаг байнанин асаргалтагүй. Һүүлэй үедэ педагогическа хэлбэлдэ өөрыгөө жэшээгээр хүмүүжүүлгэдэ анхаралаа эхээр хандуулдаг болоһонин тон зүб гэжэ ханагана.

Жэшээ, түрэлхидтэй болон багшанарай уялга аргагүй эбэ болоно гэжээ. Зарим түрэлхид, эхэнхидэ эсэгнэ ажабайдал үдэрөө хулааһангайаа һүүлээр гэртээ хэрүүл шуула татажа, дүхнөө хүнүүдые доромжолодог, аманда багтахгүй будуулг муухайгаар хараадаг, бэшэ ондоо хүнүүдтэй хэрэлдэхэ, нэншадна абадал гаргадаг, угышые наа, арин, тамхи абакхнэй үхнүүдээ магтаанда эльгээдэг. Энэ хадаа тон буруу юмэн. Эдэ бүгдэ ургажа ябаа үхнүүдтэй найнаар нүдөөлхөгүй ха юм даа.

Заримдаа үхнүүд тамхи татажа, архи уужа болохогүй гэжэ түрэлхидтэйгөө болон багшанарайнгаа үгэ-һөө найн мэдэхэ байбашы тэднине өөһэдөө туршахаа.

РЕДАКЦИДА Багша Ж. Ч. Цыдыповэй эльгээ бэшэг тольжо зуураа, нимэ нэгэ ажалгалта хэжэ дүр хурэнэ. Ургажа ябаа үетэнине хүмүүжүүлгэ түрэлхидтэйгөө ходоодо анхаралаа хандуулжа байдагыне ехэл һайшаалтай. Һүүлэй үдэрнүүдтэ позитива Ц. Дондогой болон врач Н. Раднаева гэгшдэй бэшэнэ статьянуудые ехэл һонирхожо уншабад. Энэшые ойлгосотой. Эрдэмтэй, болбо-соролтой, ажада ба һайн һайханда дуратый, Эхэ орон-доо туһатый хүнүүдые хү-мүүжүүлгэ хадаа нэн түрүүн һургуулинуудай болон ту-рэлхидэй ариун уялга мүн болоно.

Ушар юуб гэбэл, ургажа ябаа үхнүүд ажабайдалаа яажа эхилжэб гэжэ бодожэ эхилдэг. Нэн түрүүн хэнхээ жэшээ абахаб, хэниэ ажабайдалаа нажаахаб (ордоор идеал гэһэнбид) гэжэ бэдэржэ эхилдэг. Тингээдэ түрэлхидтөө, багшанартаа анхаралаа абаһар лэ хандуулдаг байнанин асаргалтагүй. Һүүлэй үедэ педагогическа хэлбэлдэ өөрыгөө жэшээгээр хүмүүжүүлгэдэ анхаралаа эхээр хандуулдаг болоһонин тон зүб гэжэ ханагана.

Ушар юуб гэбэл, ургажа ябаа үхнүүд ажабайдалаа яажа эхилжэб гэжэ бодожэ эхилдэг. Нэн түрүүн хэнхээ жэшээ абахаб, хэниэ ажабайдалаа нажаахаб (ордоор идеал гэһэнбид) гэжэ бэдэржэ эхилдэг. Тингээдэ түрэлхидтөө, багшанартаа анхаралаа абаһар лэ хандуулдаг байнанин асаргалтагүй. Һүүлэй үедэ педагогическа хэлбэлдэ өөрыгөө жэшээгээр хүмүүжүүлгэдэ анхаралаа эхээр хандуулдаг болоһонин тон зүб гэжэ ханагана.

ХОРОТО УНДАН

Узэгдэхэ үгшнэ унаар мэлмэлэжэ, үнн шарынны галаар шатаһан, аманда хүргэхэлээр халуу сорьёжо, Аюулаа оронһонд мэдэрэл табуулаа. Ухаанай тобшо гэнтэ таһаржа. Оршонлон юртэмсэ бүхэлээрэ эрээлээ. Уур хилэнсэг уушханда орёлон. Хутага, һалын хуули эзэлэа. Үдэртэй хороной далайда шунгажа. Удэршлэн бөөлжэжэ эхээр зобоош наа. Үгөөниин хорон ундан наһагдаа. Үнн ябадал хажуу тээ орхондоо. Хэлэй үзүүр хэрүүлдэ торолдожо. Хэлэй үзүүр хэрүүлдэ хаха бутарна. Хэлтэгы талын гүбүндэл һалганажа. Хүн бүхэндэ галзуудал харагданажа.

Ц. ДОНДОГОЙ буряадшаба.

ОНЬОН ҮГЭНҮҮД

Аминда архи хоротой. Тархита тамхин хоротой. Архи ноёр хоёр. Архитай нүхэр бэшэ. Архитай амай хазагай. Азаргын амай бузагай. Архн эхэдбэл. Арсадалан хэрэлдэхэ. Архитай хүн. Архитай наһа ахигдаха. Тамхинша хүн — Табан наһа ахигдаха. Удаан хүн. Уу уунаар. Ухаагаа алдаха. Уугаад, ухаа нэмэхөгүй.

Мзу эрэ архин хойноһоо. Гайн эрэ ажалай хойноһоо.

Ажал хүдэлмэри гэхэдэ — Хүнэй хойно ородог. Архн мяха гэхэдэ — Хүнэй урда гардаг. Архн ууһан хүндэ. Архн далай бүлэсөө. Ангара мурэн үбдэгсөө. Алуурша хүн. Архитайнаа гарадаг. Архн уубал. Аха дүүгээ харлаха. Аба эжгээ гомдохо. Архитай хортой. Түрэмдэ хүрэтэй дагуулха.

Ууһан гарабал.

Уула доробоо, Урша гарабал, Умухай аманһаа. Гогтуу галзуу хоёр. Божоргүйгөөр хөөрэлдэдэг. Элүүр энхэ хоёр. Эбтэй зохилдоор хөөрэлдэдэг. Хоһор нохой улаша. Гогтуу хүн дуулаша. Гогтуу хүн — Хоһор ухаатай, Голёомо хүн — Хоһон хүртэй. Алаа хүн хуули барихагүй.

Архитай хүн эхнэр бэлэ. Архн гунхай — Айл зайнаһа — Уһанһа шүүһан. Уудаг хүнһөө туһа. Аарса ууһан — Архн ууһан — Архитай хүнэй эрх. Ажалгүй хүнэй нүхэр. Архитайн хото — Хаартаһын хармай. Байн морине жадур. Байн хүнине архн.

Н. МАДАСОВ суглуудалда.